

GRAFTOMBE VAN DE KAPUCIJNEN IN BRNO

De graftombe maakt onderdeel uit van het klooster van de minderbroeders kapucijnen, die hier al sinds 1656 vrijwel onafgebroken leven. In de kerk dienen de broeders de mis en nemen ze de biecht af, ze geven leiding aan verschillende geloofsgemeenschappen en ze verzorgen uiteraard het hele klooster-complex. Ook bieden ze als aalmoezeniers geestelijke zorg in ziekenhuizen en assisteren ze in parochies rond Brno. In Tsjechië zijn nog vier andere kloosters die nog door kapucijnen worden bewoond.

Waarom hier mummies zijn

In de crypte van de kerk, waar u straks naartoe gaat, begroeven de kapucijnen tussen 1656 en 1784 hun broeders en de weldoeners van de orde. Een dergelijke graftombe is onder vrijwel elke kerk te vinden. Door de stroming van de lucht droogden de lichamen hier in de loop van de tijd uit en werden ze onbedoeld op natuurlijke wijze gemummificeerd. Op Tsjechisch grondgebied werden in de 17e eeuw 24 kapucijnenkloosters gebouwd volgens hetzelfde architectonische concept, dus ook met een kerk met crypte die werd voorzien van ventilatiegaten. Alleen in Brno veranderden de begraven lichamen echter in mummies.

Meer dan 150 kapucijnen en rond de vijftig weldoeners vonden hier hun laatste rustplaats. Slechts veertig van deze lichamen zijn tot op heden bewaard gebleven in de vorm van mummies.

De overblijfselen van de lichamen die in de loop van de tijd uiteenvielen, werden overgebracht naar het gesloten bakstenen ossarium waar u straks langs komt.

Filosofie van de graftombe

De graftombe van de kapucijnen is een bijzondere plek, die nadere toelichting verdient. Het is een ruimte die gelijktijdig dient als begraafplaats voor de doden en als plaats om na te denken voor de levenden. Over het ontstaan van dit concept is geen nadere informatie bewaard gebleven, maar wel is bekend dat de kapucijnen al in de eerste helft van de 19e eeuw bezoekers rondleidden in de graftombe. En dat doen ze tegenwoordig af en toe nog steeds.

De filosofie achter het concept is echter duidelijk: het *Memento mori* (Gedenk te sterven) dat in verschillende vormen terugkomt in alle ruimtes van de crypte, is niet bedoeld om ons bang te maken. Het heeft eerder tot doel om ons te confronteren met de realiteit van ons leven, met de manier waarop we het inrichten. Want, zoals men zegt, ons leven is 'als een kwetsbare luchtbel; het verdwijnt, gaat weg en sterft al terwijl we nauwelijks het levenslicht hebben gezien'.

Daarnaast biedt de graftombe ook een interessante kijk op de samenleving die de gemeenschap van de kapucijnen in de 17e en 18e eeuw omringde.

Het Latijnse opschrift boven de ingang van de kapel
Tu fui ego eris betekent *Wat jij bent, was ik; wat ik ben, word jij.*

KAPEL

1 De kapel deed oorspronkelijk dienst als zogenaamd winterkoor, d.w.z. als gebedsruimte voor de broeders in de winter. Hier was het namelijk warmer dan boven in het klooster. In 1872 werd de kist van baron Franz von der Trenck in de kapel geplaatst. En in de jaren 70 van de 20e eeuw werd het reliekschrijn van de gelovige Clementiana vanuit de kerk overgeplaatst naar de kapel. Het altaar onder het reliekschrijn stamt uit midden 17e eeuw.

Franz von der Trenck (1711–1749)

Dit is ongetwijfeld de bekendste ‘bewoner’ van de tombe en tegelijkertijd een gecompliceerd persoon, die in een zware tijd vol oorlogen leefde. Een onverschrokken beroeps-militair en aanvoerder van de gevreesde pandoeren die in dienst waren van keizerin Maria Theresa van Oostenrijk.

Toen Von der Trenck als ter dood veroordeelde gevangenzat in de burcht Špilberk, riep hij de geestelijke hulp in van een van de plaatselijke kapucijnen, een priester. In de kroniek van het klooster staat opgetekend dat hij tijdens zijn gevangenschap gewetenswroeging had gekregen en van avonturier, krijger en levensgenieter was veranderd in een boetvaardig man, die God om vergeving van zijn zonden smeekte. Hij schonk daarom een deel van zijn bezit aan goede doelen en sprak de wens uit om hier, in de graftombe, begraven te worden.

In het doosje naast de overblijfselen van Von der Trenck ligt zijn duim, die lang geleden werd ontvreemd en aan een museum werd geschonken, maar in 2017 weer aan het klooster werd teruggegeven.

Barok reliekschrijn

De gelovige Clementiana leefde in de 4e-5e eeuw en stierf toen ze veertig jaar oud was. Haar overblijfselen, die werden gevonden in catacomben in Rome, werden in 1754 aan de broeders geschonken door meester-schoorsteenveger Donatus Barnabas Orelli. Destijds geloofde men dat de mensen uit deze catacomben christelijke martelaars waren. Hun overblijfselen werden daarom vereerd als relikwieën van heiligen.

FRESCO'S

2 Deze kopieën van barokke fresco's uit de 17e eeuw tonen de christelijke opvatting van de dood. De originelen bevinden zich in de crypten van het Praagse bedevaartsoord Loreta.

De triomf van de dood: Een triomferend geraamte dat een boog spant en op ons, de bezoeker, richt. Wij zijn nu kandidaten voor de dood.

De figuur **Chronos** is een personificatie van de tijd. Met zijn zeis slaat hij symbolen van het menselijk handelen neer. Zo wijst hij erop dat ook dat wat we doen slechts vergankelijk is.

De opstanding van Lazarus: De dood heeft niet het laatste woord. Gods liefde heeft de dood overwonnen en de poort van de eeuwigheid voor ons geopend.

Zoals Jezus Christus zei: ‘Ik ben de opstanding en het leven... En een ieder, die leeft en in Mij gelooft, zal in eeuwigheid niet sterven.’

In de vitrine ziet u een **jongen** die zeepbellen blaast. Deze staan symbool voor de kwetsbaarheid van het menselijk leven.

In het midden van de zaal ziet u voorwerpen die werden gevonden bij de restauratie van de vloeren in het voorjaar van 2024. Onder het raam bevinden zich onderdelen van renaissanceportalen die bij de bouw van de graftombe door de kapucijnen als traptreden werden gebruikt.

WELDOENERS – BOUWMEESTERS

3 Deze ruimte diende oorspronkelijk als gang tussen de kerk en de graftombe; er kwam een trap op uit. Het onthulde gedeelte in het midden toont overblijfselen van huizen uit eind 15e, begin 16e eeuw. Deze werden tijdens de restauratie van de vloeren over de volledige lengte van de graftombe aangetroffen.

Merk ook de kleine openingen in de gewelven op. Die maken onderdeel uit van het ventilatiesysteem. Omdat de kapucijnen gebruik wilden maken van ondergrondse ruimten zonder vensters (het raam aan de rechterzijde is pas eeuwen later toegevoegd), moesten ze voor ventilatie zorgen. Tegenwoordig is nog slechts één van de openingen functioneel. De resterende ventilatieopeningen verdwenen na de hervorming van Jozef II in 1784, die het begraven van doden in stadscentra verbood.

De familie Grimm

Deze familie van beroemde bouwmeesters en architecten onderhield niet alleen via hun werk maar vooral ook op vriendschappelijk vlak relaties met de kapucijnengemeenschap. Twee zonen en een kleinzoon van Moritz Grimm traden zelfs tot de orde van de kapucijnen toe. De familie Grimm werd vermoedelijk pas tijdens de eerste helft van de 20e eeuw herbegraven in deze ruimtes.

Moritz Grimm (1669–1757) hielp de kapucijnen met reparatiewerkzaamheden aan het klooster en breidde de ruimtes van de graftombe uit. Hij werkte ook voor de orde der minorieten en had een aandeel in de bouw van meerdere belangrijke gebouwen in de stad.

Franz Anton Grimm (1710–1784) droeg bij tot de verbouwing van de kapucijnenkerk en de uitbreiding van het klooster met de vleugel aan straatzijde. Ook betaalde hij de kosten voor de vervaardiging van de vijf heiligenbeelden voor de toegang tot de kerk. Hij was een erkend en veelgevraagd architect.

WELDOENERS – EDELEN

4 Dit deel van de graftombe is nieuwer dan de gedeelten die u hierna te zien krijgt. In 1726 werd het aangelegd door de al genoemde Moritz Grimm. Het beeld van de engel wijst naar het Latijnse opschrift *Sic transit gloria mundi*, dat *Zo vergaat 's werelds roem* betekent.

Links van de engel ziet u een stenen plaat van 29 april 1739 dat attent maakt op de grenssteen die onder het niveau van de graftombe ligt en het volgende meldt: ‘Kerkelijk perceel van de paters kapucijnen, dat door niemand verstoord mag worden’. Onder de plaats waar u staat, bevindt zich dus nog een kelder. Tijdens de restauratie van de vloeren werden delen van de dragende gewelven blootgelegd.

In dit deel van de crypte liggen leden van twee vooraanstaande adellijke families begraven die de orde der kapucijnen langdurig ondersteunden: **de familie Sinzendorf en de familie Vrbna**. Ook liggen hier de overblijfselen van twee generaals: generaal Zinsendorf en generaal Philibert. De eerstgenoemde was commandant van het fort Špilberk in Brno.

Alzběta Waldorf, geboren Sinzendorf

WELDOENERS – BURGERS

5 Hier is het best te zien hoe groot de hoogteverschillen tussen de afzonderlijke ruimtes van de graftombe zijn. Dit hangt samen met de al genoemde renaissancistische bebouwing die zich hier eerder bevond. Voordat de kapucijnen hun kerk konden bouwen, moesten ze eerst tot overeenstemming komen met de eigenaars van de drie patriciërshuizen die hier destijds stonden. Deze waren eigendom van het echtpaar Magnis, dat er uiteindelijk mee instemde en de door hen kort daarvoor aangekochte gebouwen overdroeg aan de orde.

De kapucijnen braken die voor het grootste deel af en wat van pas kwam, gebruikten ze op slimme wijze. Dat betrof vooral de kelders, die werden gebruikt voor de aanleg van de graftombe. Vermoedelijk bevinden zich ook onder deze zaal nog meer kelderruimtes. Voor de historische gebouwen in de binnenstad van Brno is het kenmerkend dat zich onder het straatniveau meerdere verdiepingen kelders bevinden.

Links in de hoek ziet u het ossuarium dat de kapucijnen aanlegden in de jaren 90 van de 20e eeuw. Ook in de gesloten kist naast het ossuarium liggen overblijfselen van de lichamen die in de loop der tijd uiteenvielen.

Medaillon van de jongen die hier begraven ligt

De familie Orelli

In de kroniek van de kapucijnen wordt meester-schoorsteenveger Barnabas Orelli († 1757) een ‘belangrijke’ en de ‘gulste’ weldoener van de plaatselijke kapucijnengemeenschap genoemd. Ook hielp hij de broeders met de aanpak van praktische zaken rond het gebruik van het klooster. In de graftombe vonden hijzelf, zijn vrouw Victoria, zijn broer Ignatius en schoonzus Maria Elisabeth hun laatste rustplaats.

DE MINDERBROEDERS KAPUCIJNEN

6 De wijze van begraven van de kapucijnen was zeer eenvoudig en was een afspiegeling van hun fundamentele charisma: armoede. Die gold niet alleen voor eigendom, maar verwijst ook naar de geestelijke vrijheid van de behoefte om iemand of iets te bezitten. Beide dragen bij aan een grotere openheid jegens God en de medemens.

Een overleden broeder werd, gekleed in zijn pij, in een eikenhouten kist met uitschuifbare bodem gelegd en na de ceremonie in de kerk naar de graftombe gedragen (over de trap die naast het kruis te zien is). Hier werd hij op de kale grond neergelegd met alleen stenen of bakstenen onder zijn hoofd.

De broeders werden zonder grafsteen begraven en allemaal op dezelfde manier. Alleen degenen die meer dan vijftig jaar binnen de orde hadden doorgebracht, hadden na hun dood recht op een klein privilege: ze werden begraven met een eenvoudig houten kruis (zie de broeder rechts). Ondanks deze uniforme wijze van begraven, houden de kapucijnen tot op heden wel zeer nauwkeurig een boek bij van hun overledenen en bidden ze iedere dag voor hen. Zo blijven ze één gemeenschap vormen.

Net als alle andere christenen zien ook de kapucijnen de dood uitsluitend als een toegangspoort tot God. De heilige Franciscus van Assisi noemde de dood zelfs ‘mijn zuster’.

Dankwoord Wij danken u hartelijk voor uw bezoek en wensen u de kracht toe om goede en belangrijke zaken nooit uit te stellen tot later.